

DET KONGELIGE
LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENT

Ifølge liste

Deres ref

Vår ref

Dato

14/1502-

1.10.2014

Høringsbrev - forslag til ny forskrift om midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket

Landbruks- og matdepartementet sender med henvisning til Prop. 106 S (2013-2014) *Jordbruksoppgjøret 2014* og Prop. 164 S (2012-2013) *Jordbruksoppgjøret 2013* forslag til forskrift om midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket på høring.

Landbruks- og matdepartementet ber om at kommentarer til forskriftsutkastet sendes departementet **innen 28. november 2014**. Høringsdokumentene er også lagt ut på departementets hjemmeside under www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/dok/horinger.

1. BAKGRUNN

Med utgangspunkt i de to siste jordbruksoppgjørene er det nødvendig å endre forskrift 28. januar 2009 nr 75 om midler til bygdeutvikling. I disse jordbruksoppgjørene ble maksimal prosentsats for tilskudd til investeringer i produksjonsanlegg hevet og maksimal grense for tilskudd til investeringer i produksjonsanlegg opphevet på nasjonalt nivå. Ordningen med sentrale bygdeutviklingsmidler (heretter "BU-midler") forvaltet av Innovasjon Norge ble ikke videreført, og praktikantordningen innenfor utrednings- og tilretteleggingsmidlene ble avvirket. Ut fra et mål om en mer enhetlig forskrift, samt behovet for presisering og tydeliggjøring av forskriftens virkeområder og bestemmelser, har departementet også foreslått enkelte andre endringer i forskriften.

Til tross for at forslaget ikke inneholder store materielle endringer i regelverket, mener departementet at de store strukturelle endringene som foreslås gjør at det er mest naturlig å erstatte gjeldende forskrift med en ny.

2. DEPARTEMENTETS VURDERINGER OG FORSLAG

2.1 Et mer oversiklig regelverket samt nytt navn for virkemidlene og forskriften

Forskriften omhandler i dag virkemidler forvaltet av flere aktører på ulike forvaltningsnivå. De regionale BU-midlene til utrednings- og tilretteleggingstiltak forvaltes av Fylkesmannen, Innovasjon Norge forvalter de bedriftsrettede midlene, mens forvaltningen av de sentrale BU-midlene til nasjonale næringsutviklingstiltak har vært delt mellom departementet og Innovasjon Norge. De tre typer av midler er også innrettet på ulikt vis, og blir derfor forvaltet på ulik måte. På bakgrunn av dette er det, etter departementets syn, naturlig å regulere disse ulikt. Selv om både de sentrale midlene og de regionale midlene til utrednings- og tilretteleggingstiltak¹ er omtalt i forskriften per i dag, gir ikke forskriften noen nærmere føringer for hva midlene kan gå til, hvilke vilkår som gjelder for de ulike tilskuddene eller hvem som kan søke om tilskudd etc. De overordnede føringene fremgår av Prop. 106 S (2013-2014) *Jordbruksoppkjøret 2014 – endringer i statsbudsjettet for 2014 m.m.*

For de regionale midlene til utrednings- og tilretteleggingstiltak gis det videre egne føringer i fullmaktsbrevet til fylkesmennene. Det legges til grunn at fylkesmannen forvalter midlene i tråd med disse føringene samt gjeldende regelverk, herunder forvaltningsloven og reglement for statlig økonomistyring. Ut over dette skal det være rom for regional tilpassing i bruken av disse midlene.

Når det gjelder de sentrale midlene forvaltet av departementet, kunngjøres ordningen på departementets hjemmeside. Her opplyses det om formålet med ordningen, hvem som kan søke, hva det kan søkes om, hva søknaden skal inneholde, tildelingskriterier og eventuell annen nødvendig informasjon. I vedtaksbrevene vises det til reglene om klageadgang etter forvaltningsloven og om mulige grunnlag for å kunne kreve midlene tilbake.

I departementets høringsutkast er derfor bestemmelser som omtaler sentrale midler og de regionale midlene til utrednings- og tilretteleggingstiltak tatt ut av forskriften. Hensynet til likebehandling og rettsikkerhet for tilskuddssøkerne vil fortsatt være bærende elementer. Behovet for en helhetlig omtale av sammenhengen mellom virkemidlene til næringsutvikling og verdiskaping ivaretas i de årlige jordbruksproposisjonene. Denne struktureringen medfører ingen materielle endringer for ordningene.

Forslaget til forskrift vil derfor kun omhandle de bedriftsrettede midlene forvaltet av Innovasjon Norge. Departementet har gjennom denne målrettingen sett behov for å endre navn på virkemidlene. Fra 2015 vil disse kalles midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket. Tittelen på ny forskrift vil være *Forskrift om midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket.*

¹ Med unntak av regler om praktikantordningen. Denne avvikes fra 2015.

Departementet vil i det videre gjennomgå forslaget enkelte bestemmelser med utgangspunkt i gjeldende rett.

2.2 Formål

Gjeldende rett:

Formålet med bygdeutviklingsmidlene er etter gjeldende forskrift § 1 ”...å legge til rette for langsiktig og lønnsom verdiskaping, samt desentralisert bosetting med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbrukseiendommen spesielt. Ordningen skal også legge til rette for et landbruk der kvinner og menn gis like muligheter.”

De bedriftsrettede midlene utgjør hoveddelen av ordningen og har som formål å bidra til utvikling av ny næringsvirksomhet med grunnlag i landbrukets ressurser samt modernisering og utvikling av det tradisjonelle landbruket. Formålsbestemmelsen inneholder i tillegg til det overordnede formålet en oversikt over hvilke tiltaksområder som omfattes av ordningen.

Departementets vurdering og forslag:

I tråd med Meld. St. 9 (2011-2012) er ordlyden i formålet justert. Bestemmelsen er også gjort betydelig kortere og en rekke formuleringer på delformål er tatt ut. Departementet legger til grunn at det er en forutsetning at regelverk skal utformes slik at kvinner og menn gis like muligheter – uten at det er behov for å gjengi deler av likestillingslovens formål i selve paragrafen.

2.3 Tiltaksområder

Gjeldende rett:

I dagens forskrift er tiltaksområdene angitt som et underpunkt av formålet. Det er i bestemmelsen ikke klart definert noen mottaker for de ulike tilskuddene. Det er riktignok noen spredte regler i forskriften for øvrig som omtaler hvem som kan være tilskuddsmottaker, som for eksempel § 1 tredje ledd nr. 2,² men dette er ikke gjennomgående regulert.

Departementets vurdering og forslag:

Departementet foreslår å angi de ulike tiltaksområdene i en egen bestemmelse, jf. forslaget § 2. Det følger av bestemmelsen at man innenfor rammer fastsatt ved jordbruksoppkjøret, statsbudsjettet og regionale næringsprogram kan gi midler til investerings- og bedriftsutvikling i landbruket. Tilskuddet kan gis til foretak i landbruket i form av støtte til investeringer i forbindelse med oppgraderinger og modernisering av driftsapparatet eller til utvikling av landbruksbaserte bygdenæringer.

Departementet mener regelverket bør definere hvem som kan være tilskuddsmottaker, og har derfor, i tråd med regelverk for andre tilskuddsordninger innenfor jordbruket, foreslått at det bare skal være registrerte foretak som kan søke om og motta tilskuddene. Det stilles ikke krav til foretaksform, og det vil dermed etter departementets syn, være enkelt å oppfylle vilkåret.

² Der det heter: ”...kan gis til organisasjoner, institusjoner, kommuner og ulike former for samarbeidsorganer,(-)”

Til tross for at dette er en endring sammenlignet med gjeldende regelverk, tror ikke departementet at endringen vil få noen nevneverdig praktisk betydning. For å kunne motta produksjonstilskudd i landbruket er det krav om at søker er et registrert foretak. Alle gårdbrukere som søker tilskudd oppfyller dermed allerede dette kravet.

2.4 Tiltaksgrupper og tilskuddsnivå

Gjeldende rett:

Innenfor de bedriftsrettede midlene kan det gis støtte til ulike tiltak i henhold til regionale strategier for landbruksrelatert næringsutvikling og innenfor rammene av den nasjonale strategien for slik næringsutvikling (har opphørt), samt fullmaktsbrev fra fylkesmannen til følgende ordninger:

- Etablererstipend til å forberede og etablere ny virksomhet med ekspansjonsmuligheter på inntil 75 % av godkjent kostnadsoverslag. Dette gjøres normalt i to faser; utredningsfase og etableringsfase.
- Bedriftsutvikling med inntil 50 % av godkjent kostnadsoverslag. For personer under 35 år og kvinner kan tilskuddet gis med inntil 75 % av godkjent kostnadsoverslag. Etablererstipend og midler til bedriftsutvikling gis kun til bygdenæringer.
- Investeringsstøtte i faste anlegg og tilhørende produksjonsutstyr av varig karakter med inntil 30 % av godkjent kostnadsoverslag. ”Tilhørende produksjonsutstyr av varig karakter” kan f.eks. være håndteringslinjer/mekaniseringlinjer grovfôr eller vanningsanlegg i gartneri. Øvre tak for tilskudd til investeringer er 1 mill. kroner per søknad. Det er ikke tak for tilskudd i områdene Finnmark, Troms, Nordland og Namdalen. Fylkene har imidlertid anledning til å sette tak for støttenivå innenfor disse grensene, og en del fylker benytter seg av dette. Det øvre taket fremgår da av de regionale strategiene.
- Rentestøtte gis som tilskudd til nedskrivning av rente for lån til investeringsformål og utgjør 50 % av risikofri rente 3 år stat (STX4). Renten i tilknytning til dette defineres gjerne som tre måneders statsobligasjonsrente. Renten som sådan vil variere med renteendringer i samfunnet. Rentestøtte beregnes ut fra foregående års rente og kan maksimalt utgjøre 4 prosentpoeng.
- Tilskudd til tapsfond og rentestøttefond (til rentefritak) for risikolån fra Innovasjon Norge til investeringer i forbindelse med utbygging, modernisering, omstilling, utvikling og generasjonsskifte. Avsetningen til tapsfond foretas i forbindelse med innvilgning av lån, og skal dekkes av de fylkesvise BU-midlene. Dersom et lån blir annullert, tilbakeføres tapsfondsavsetningen.
- Tilskudd til investeringer innen økologisk frukt dyrking. Det gis kun tilskudd ved nyplanting. Tilskuddet utgjør maksimalt 50 % av godkjent kostnadsoverslag.
- Tilskudd ved generasjonsskifte kan gis til personer under 35 år, som i forbindelse med overtagelse av landbrukseiendom trenger å gjennomføre mindre investeringer. Investeringene knytter seg til arbeid på bygninger. Investeringer med kostnadsoverslag på mer enn 500 000 kroner, vil normalt ikke anses som en mindre investering. Tilskuddet kan gis med inntil 40 % av godkjent kostnadsoverslag. Til kvinner kan det gis et tilskudd på inntil 60 % av godkjent kostnadsoverslag.
- Andre tiltak dersom disse er i samsvar med regionale strategier og i tråd med forskriftens formål. Dette kan være enkelte fellesskapstiltak, infrastrukturtiltak,

mobiliseringstiltak, BU-prispenger og mer generelle næringstiltak (eks. ordning for juletreproduksjon i Rogaland), samt også de administrasjonskostnader det er gitt anledning til å belaste fullmaktsbrevet fra Landbruks- og matdepartementet (inntil 1 % av fylkets BU-kvot).)

Når det gjelder tilskudd til investeringer, kan ikke anlegget eller produksjonsutstyret være anskaffet ved leasing eller annen leie. Det kan heller ikke gis tilskudd til å tegne andeler eller kjøpe aksjer i privat næringsvirksomhet, garantier, gjeldssanering eller løpende drift av bedrifter, eller til tiltak på landbrukseiendommer som i sin helhet eies og drives av stat, fylke eller kommune.

En grunnleggende forutsetning for innvilgning av bedriftsrettede midler er at midlene må være utløsende for realiseringen av et prosjekt, uten at dette kommer direkte til uttrykk i selve bestemmelsen. Tilskudd skal ikke gis som ordinær driftsstøtte for prosjekter som allerede er igangsatt. Prosjekter i tidlig fase skal prioriteres høyest. I forskriften § 4 syvende ledd er det derfor fastslått at dersom arbeidene er påbegynt før søknaden er avgjort kan tilskudd og rentestøtte nektes innvilget. Denne regelen gir tilskuddsforvalter en skjønnsmessig adgang til å avvise søknader der byggearbeidet er igangsatt eller slutført før søknaden er ferdig behandlet.

Departementets vurderinger og forslag:

Høringsutkastets § 3 angir hvilke tiltaksgrupper som kan motta tilskudd og hvilke rammer som gjelder for de ulike tilskuddene. Til forskjell fra dagens forskrift er listen over de ulike tiltakene det kan gis støtte til uttømmende, jf. § 3 nr.1 til 9. Dette innebærer at dagens bestemmelse om at det kan gis tilskudd til "andre tiltak" foreslås opphevet. Departementet mener det er viktig at en liste i så stor grad som mulig angir presist hvilke tiltak som skal kunne være tilskuddsberettigede slik at det skapes en forutsigbarhet for søker. Med et slikt utgangspunkt vil en åpning for at Innovasjon Norge selv skal kunne definere inn tiltak på listen være uheldig. I den grad andre tiltak vurderes som støtteverdige, innebærer forslaget at tilskudd til slike formål først kan gis etter en endring av forskriften.

Det kan etter § 3 gis tilskudd til etablering av ny virksomhet, bedriftsutvikling, rentekostnader og investeringer i produksjonsanlegg, økologisk fruktdyrking og i forbindelse med generasjonsskifte. Enkelte proSENTSATSER endres og grensen for maksimalt tilskudd som tidligere var på 1 mill. kroner, oppheves på nasjonalt nivå, jf. årets jordbruksoppgjør og jordbruksoppgjøret 2013. Det er for øvrig ikke foretatt materielle endringer i disse bestemmelsene, men ordlyden har i noen grad blitt endret.

Innovasjon Norge har i sine standardvilkår en bestemmelse om at de kan redusere støtten forholdsmessig dersom prosjektet har krevd mindre kapital enn forutsatt ved bevilgningsvedtaket. Etter departementets syn bør dette være den klare hovedregel, og det foreslås derfor gjennomgående i bestemmelsen at tilskudd kan gis inntil en gitt andel av de faktiske kostnadene. Som i dag vil tilskuddet imidlertid være begrenset oppad til samme andel av godkjent kostnadsoverslag for tiltaket. Forslaget er i samsvar med gjeldende praksis på området.

Departementet har imidlertid skjerpet inn bestemmelsen som regulerer tilskudd til påbegynte tiltak. Som en presisering av gjeldende ”kan”-bestemmelse, foreslås det at støtte ikke skal gis dersom tiltaket er påbegynt. På denne måten unngår man at praktiseringen blir ulik, slik den kan bli når bestemmelsen inneholder skjønnsmessige vurderinger.

Departementet foreslår å beholde bestemmelsen om at det ikke kan innvilges tilskudd til tiltak på landbrukseiendommer som i sin helhet eies og drives av stat, fylke eller kommune. Dette ekskluderer eksempelvis ikke forpaktere av statlig landbrukseiendom ettersom både kravet til å eie og å drive må være oppfylt.

Når det gjelder de øvrige negative avgrensningene som følger av bestemmelsen i dag, som å tegne andeler eller kjøpe aksjer i privat næringsvirksomhet, garantier og gjeldssanering eller løpende drift, er departementet av den klare oppfatning at ingen av disse tiltakene kan falle inn under tiltakene i den uttømmende listen. Det vil slik sett være overflødig å regulere dette særskilt i forskriften. Utstyr anskaffet ved leasing eller leie kan etter departementets syn, heller ikke være å anse som en investering, og en ser derfor ikke behov for å avgrense mot dette i regelverket. Dersom man skulle beholdt åpningen for å gi tilskudd til ”andre tiltak”, ville behovet for å ha en mer utfyllende negativ avgrensning være større.

Når det gjelder dagens bestemmelse om tilskudd til tapsfond og rentestøttefond til risikolån, mener departementet at dette er en budsjetteringsregel som ikke hører hjemme i en tilskuddsforskrift. Dette vil bli omtalt i departementets oppdragsbrev til Innovasjon Norge.

2.5 Søknad og utbetaling

Gjeldende rett:

I dag ligger bestemmelsene om søknad i forskriftens § 4, som omhandler generelle vilkår. I bestemmelsen er det blant annet vist til at søknaden må inneholde en prosjektplan/forretningsplan og at søknaden skal sendes til kommunen.

Det finnes ingen egen bestemmelse om utbetaling av tilskudd, men Innovasjon Norge har regler om dette i sine standardvilkår.

Departementets vurdering:

Som i dag mener departementet at søknad om tilskudd skal sendes til kommunen, slik at kommunene kan gi sine anbefalinger til Innovasjon Norge.

Departementet foreslår videre at Innovasjon Norge får anledning til å fastsette ytterligere krav til søknaden, og å sette vilkår for utbetalingen. Bakgrunnen for dette er at Innovasjon Norge vil være nærmest til å vurdere hva en søknad bør inneholde. Det er etter departementets syn viktig at det legges ved en prosjektplan, men annen dokumentasjon som f.eks. budsjett, lånepapirer eller dokumentasjon som viser at tilskuddet er utløsende for tiltaket etc. kan i noen tilfeller være like viktig.

Videre er det også slik at det i enkelte tilfeller, eksempelvis der søker leier arealene, eller der overdragelse av landbrukseiendommen skjer i to omganger, kan være behov for å stille særlige vilkår knyttet til utbetaling av tilskudd. I gjeldende forskrift er disse to forholdene regulert som egne ledd i § 4. Etter departementets syn er dette likevel bare to identifiserte problemstillinger av sannsynligvis flere hvor det kan være behov for å stille vilkår. Det vil være en forutsetning at vilkår som stilles er rimelige, og Innovasjon Norge vil ikke ha adgang til å stille vilkår som ikke har tilknytning til selve tiltaket det søkes tilskudd for.

2.6 Administrasjon, dispensasjon og klage

Gjeldende rett:

Det følger av BU-forskriften § 2 at Innovasjon Norge forvalter de fylkesvise bygdeutviklingsmidlene til bedriftsrettede tiltak. Samtidig har forskriften en bestemmelse i § 5 om at fylkesmannen kan delegerer forvaltningen av de regionale midlene til Innovasjon Norge eller kommunene.

I henhold til § 6 i forskriften kan departementet i særlige tilfeller dispensere fra forskriften. Det skal mye til for at departementet dispenserer fra regelverket, og bestemmelsen er ment å gjelde for helt spesielle tilfeller der noen kommer uheldig ut.

Innovasjon Norges vedtak kan påklages til Innovasjon Norges klagenemnd. I slike tilfeller følger ikke klagen bestemmelsene i forvaltningsloven, men egne regler fastsatt av Innovasjon Norge.

Departementets vurderinger og forslag:

Departementet har slått sammen bestemmelsene som omhandler administrasjon, dispensasjon og klage. Det er ikke foretatt materielle endringer i bestemmelsene.

Forskriftens henvisning til delegasjon er fjernet. Bestemmelsen slik den er utformet, er en føring for hvordan forvaltningen skal foregå og ikke en regel som angir plikter eller rettigheter overfor tilskuddsobjektet. Dette vil ikke få praktisk betydning for forvaltningen av de bedriftsrettede midlene. Fylkesmannen vil som i dag ha ansvar for utforming av regionale bygdeutviklingsprogram, mens Innovasjon Norge forvalter tilskuddene.

Som i dagens regelverk foreslås det at det er Landbruks- og matdepartementet som i særlige tilfeller kan dispensere fra forskriften. Dispensasjonsadgangen er ment som en sikkerhetsventil og skal bare anvendes i helt spesielle tilfeller, f.eks. for å unngå utilsiktede konsekvenser av regelverket. Dispensasjonen kan heller ikke gå ut over formålet med forskriften.

Departementet mener det skal være klageadgang på alle vedtak truffet av Innovasjon Norge.

Vedtak truffet av Innovasjon Norge kan påklages til Innovasjon Norges klagenemnd. Innovasjon Norges klagenemnd er en videreføring av klagenemndsordningen for BU-saker som tidligere lå under Statens nærings- og distriktsutviklingsfond (SND)³.

Enkelte saker er imidlertid av en slik art at de blir behandlet av Innovasjon Norges hovedstyre. Dette kan for eksempel gjelde søknader om investeringsstøtte til golfbaner og ridehaller. Departementet ser at det vil kunne være problematisk, bl.a. av hensyn til habilitet, dersom Innovasjon Norges klagenemnd skal kunne overprøve vedtak fattet av Innovasjon Norges hovedstyre. Etter departementets syn kan det likevel ikke være slik at en ”mister” klageadgangen sin fordi saken er av en slik karakter at den behandles av Innovasjon Norges hovedstyre. Departementet foreslår derfor at det i disse sakene er Landbruks- og matdepartementet som er klageinstans. Det antas å være et fåtall slike saker.

2.7 Opplysningsplikt og kontroll

Bestemmelsen som omhandler opplysningsplikt og kontroll er ikke foreslått endret. Departementet vil derfor bare knytte noen kommentarer til innholdet i bestemmelsen.

Første ledd innebærer at alle søkere av tilskudd plikter å gi de opplysninger som Innovasjon Norge finner nødvendig for forvaltning av ordningen. I nødvendighetskriteriet ligger det at opplysningsplikten ikke er ubegrenset og at bare relevante opplysninger kan kreves. Typisk vil dette dreie seg om grunnlagsmateriale for å kunne fatte vedtak om tilskudd, samt dokumentasjon som muliggjør en effektiv kontroll av om utbetalingen er i overensstemmelse med forskriften.

Med hjemmel i annet ledd kan forvaltningen også kontrollere foretakets bokføring, korrespondanse og opptegnelser som vedkommer erstatningen eller tilskuddet. Kontrollen kan gjennomføres ved stedlig kontroll hos foretaket, jf. tredje ledd. Forslaget inneholder ikke materielle endringer i forhold til dagens regelverk.

2.8 Krav om tilbakebetaling

Bestemmelsen som omhandler krav om tilbakebetaling er ikke materielt endret, men ordlyden er endret noe. Departementet vil derfor bare knytte noen kommentarer til innholdet i bestemmelsen.

Krav om tilbakebetaling er aktuelt i situasjoner hvor mottaker har fått utbetalt tilskudd vedkommende ikke hadde krav på. Dette gjelder både de situasjonene der det er gitt feil opplysninger som har dannet grunnlag for utbetaling av tilskudd, eller der vilkårene for tilsagnet

³ Da Statens landbruksforvaltning ble nedlagt, overtok SND forvaltningen av BU-midlene. I lovarbeidene forut for denne overføringen ble det gitt klare uttalelser om at behandlingen av BU-saker skal være underlagt en rekke av forvaltningslovens prinsipper selv om loven ikke gjelder direkte, jf. St.prp.nr 75 (1998-1999) Om jordbruksoppkjøret 1999 s. 60.

ikke overholdes i etterkant. Annet og tredje punktum hjemler adgangen til å kreve renter tilsvarende den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrenten.⁴

Krav om tilbakebetaling gjelder for øvrig uavhengig av om feilen skyldes forhold hos utbetaler eller mottaker, og om mottaker har innrettet seg i god tro. I slike situasjoner har mottaker fått midler han ikke hadde krav på, og hensynet til et korrekt oppgjør og en sikker forvaltning av offentlige midler må dermed som det klare utgangspunktet, veie tyngre enn hensynet til at mottakeren kan ha innrettet seg etter utbetalingen.

3. ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER

Høringsnotatets forslag til ny forskrift innebærer for en stor del bare oppdateringer og tydeliggjøring og presisering av enkelte bestemmelser. Dette gir i seg selv ikke økte utgifter og får heller ikke administrative konsekvenser.

Med hilsen

Kristin Orlund (e.f.)
avdelingsdirektør

Siri Lothe
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk signert og har derfor ikke håndskrevne signaturer

Vedlegg 1

⁴ lov 17. desember 1976 nr 100 om renter ved forsinket betaling § 3

Høringsinstanser

Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet

Finansdepartementet

Klima- og miljødepartementet

Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Nærings- og fiskeridepartementet

Fylkeskommunen – alle

Fylkesmannen - alle

Kommunene – alle

KS

Innovasjon Norge

Landbruksdirektoratet

Norges Bondelag

Norsk Bonde- og Småbrukarlag

Norges Skogeierforbund

Norsk Gartnerforbund

Hanen

OIKOS

Norsk Landbruksrådgiving